

Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès
Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori
Quadrimestre de Primavera Curs 2015 - 2016

Urbanística IV

Projectes de Ciutat en la ciutat - mosaic- territorial
Els llocs i els temes emergents de projecte a la Barcelona metropolitana

SITUACIONS TERRITORIALS- LÒGIQUES PROJECTUALS

<http://urb8.50webs.com>

<http://www.ciutatmosaicterritorial.com/laboratoris/>

Professors: Carles Llop i Torné, Catalina Salvà (DUOT UPC)

Sessió 1. El procés d'urbanització mundial, les ciutats i els territoris al segle XXI

Sessió 2. La formació metropolitana de la RMB i els elements clau actuals per un projecte renovat de la metròpoli

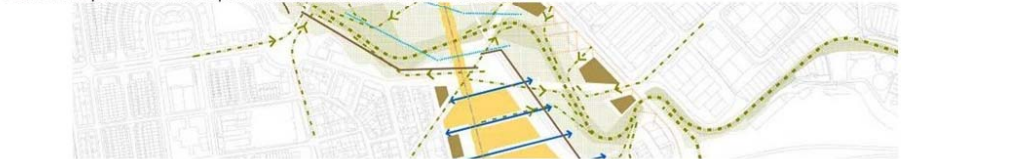
Sessió 3. Temes recurrents, i noves demandes; nous vectors del projecte de ciutat contemporània

Sessió 4. Articulations, Reciclatges urbans i la requalificació de llocs amb valor afegit

Sessió 5. Acupuntura urbana i operacions de vertebració urbana i territorial

Sessió 6. Noves Àrees de centralitat i Sectors d'Activitat Econòmica

Sessió 7. Les malles metropolitanas (1) Ecològic-paisatgístiques

Sessió 8. Les malles metropolitanas (2) Sistemes viaris i hubs de mobilitat

Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès
Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori
Quadrimestre de Primavera Curs 2015 - 2016

Urbanística IV

Projectes de Ciutat en la ciutat - mosaic- territorial

Els llocs i els temes emergents de projecte a la Barcelona metropolitana
SITUACIONS TERRITORIALS- LÒGIQUES PROJECTUALS

<http://www.ciutatmosaicterritorial.com/laboratoris/>

<http://urb8.50webs.com>

Professors: Carles Llop i Torné, Catalina Salvà i Matas (DUOT UPC)

Context

El procés d'urbanització mundial, marcat d'una banda per la consolidació d'un model de concentració urbana, i d'altra banda, per l'ocupació dispersa del territori, exigeix encara una reflexió profunda sobre les pautes del desenvolupament i una vindicació del control dels processos urbans: la necessitat de reconèixer la nova realitat del territori, la voluntat d'actuar des de la iniciativa pública, la pertinència de defensar la disciplina de l'ordenació del territori, i del projecte de ciutat i territori.

Aquesta assignatura té per objectiu reflexionar sobre aquest tema d'actualitat des de l'experiència específica del nostre entorn més immediat: la metròpoli de Barcelona; tanmateix entenent-la en el context global del context del món urbà. Específicament també desenvoluparem una visió del que afecta a la transformació del territori català, i per tant a l'ordenació urbanística i el projecte de les ciutats i el territori a Catalunya.

Metròpoli i ciutat de ciutats, exemplificaran un estat d'un territori que creix en densitat en el seu centre capital (Barcelona AMB) consolidant una franja litoral de conurbació urbana, i dilatant-se sobre la Catalunya dels eixos infraestructurals, polaritzant el desenvolupament sobre les mateixes i posant en conflicte gran quantitat de territoris i paisatges del sistema lliure territorial.

En aquest curs proposem explorar sobre la ciutat metropolitana de Barcelona per entendre des de la seva configuració de situacions urbanes múltiples el que són, al nostre entendre, els projectes urbans contemporanis d'abast metropolità. La Barcelona metropolitana, doncs, com a laboratori de projectes dels temes de l'urbanisme contemporani.

Objectius

Introduir a l'estudiant a temes i tònics urbanístics contemporanis rellevants; mitjançant una indagació dels diversos tipus de projectes urbans i territorials que constitueixen l'ideari del 'projecte de ciutat' i la intervenció a escala territorial, utilitzant com a cas d'estudi referencial la metròpoli de Barcelona.

Capacitar-lo per treballar en el que denominem 'projecte de ciutat'.

Coneixements

1. Conceptes i continguts de la projectació urbana i territorial en territoris de la ciutat en explosió, que determinen situacions de configuració morfològica múltiple, comparant-ho amb altres realitats metropolitanes.

2. Continguts de distintes estratègies territorials, plans i projectes urbanístics, i altres instruments per abordar els temes rellevants de l'ordenació del territori i el projecte de ciutat contemporanis, entre altres:

- la comprensió i anàlisi del nou ús del territori i el nou sistema de ciutats resultant
- l'articulació de la mobilitat i les xarxes infraestructurals del territori com a pols de desenvolupament urbà i territorial
- la preservació dels valors territorials, el medi ambient, i la protecció del patrimoni com a noves eines per donar coherència a les actuacions puntuals
- el projecte de la vivenda, com a eix central, en els diversos contextos urbans de reforma o extensió urbana, i la necessitat de nous models en la implantació de l'habitabilitat al territori
- el desenvolupament de les oportunitats urbanes que ofereix la transformació de territoris obsolets o incerts, com a factors de centralitat i atracció
- l'ordenació del territori a partir dels sistemes d'espais lliures territorials i els corredors verds com a elements bàsics per una bona malla ecològica i paisatgística
- la construcció dels espais d'articulació i equilibri entre el medi rural, les concentracions urbanes i els creixements dispersos, per definir una forma específica de nova articulació territorial
- el reforçament d'una nova estructura territorial basada en els sistemes urbans organitzats per les infraestructures de connexió, accessibilitat i mobilitat sostenible
- la gestió dels projectes i el rol dels petits municipis per dur a terme les transformacions urbanes i territorials.

Habilitats

1. Assentar les bases d'una actitud renovada per interpretar les formes contemporànies dels sistemes territorials metropolitanos.
2. Saber plantejar les capacitats i lògiques projectuals per a la seva transformació.

3. Comprensió de les formes del projecte i les escales diverses que aquesta nova realitat necessita.
4. Establir una base disciplinar d'integració de les propostes de projecte amb els escenaris i instruments de gestió pertinents per portar-les a la pràctica.

Competències

1. Capacitat d'anàlisi a l'escala urbana i territorial.
2. Capacitat de síntesi per la definició dels problemes i les oportunitats dels sistemes urbans i territorials contemporànies.
3. Capacitat d'articulació dels projectes urbanístics i territorials amb la *governance* possible del territori.
4. Coneixement dels instruments bàsics per l'elaboració d'un 'projecte de ciutat' en el context dels sistemes urbans i territorials metropolitans.
5. Capacitat de treball en el món local i en organismes o agències de projectes a escala metropolitana.

Capacitats prèvies i habilitats requerides

1. Coneixements bàsics de la disciplina urbanística, el planejament urbanístic i territorial, i dels instruments legals i de gestió; coneixement bàsic de les estructures urbanes i territorials.
2. Habilitats: disposició a la comprensió de les escales urbanístiques i territorials, a l'anàlisi i a la formulació d'avaluacions sobre la base de tècniques DAFO; i al plantejament de lògiques projectuals.
3. Requeriments: haver seguit els cursos precedents del programa d'Urbanística de l'ETSAV o similars en les altres escoles de procedència dels estudiants.

PROGRAMA DE CLASSES: Índex de temes (INDICATIU)

Sessió 1. El procés d'urbanització mundial, les ciutats i els territoris al segle XXI

- Noves formes d'observar i identificar la fenomenologia i les formes de la ciutat i del territori
- El Pla com a meta projecte: ordenació _ programa _ gestió i factibilitat

Sessió 2. La ciutat mosaic territorial com a forma d'interpretació i el projecte de la ciutat contemporània

- Identificar els llocs, temes i claus de projecte: Situacions territorials i lògiques projectuals
- El projecte dels territoris metropolitans contemporanis. El lliscament entre escales: l'escala local, la metropolitana, la regional, la de la ciutat mosaic territorial

Algunes referències a (Marsella, Bolonia, Paris,...)

Sessió 3. La formació metropolitana de la Regió metropolitana de Barcelona i les qüestions clau actuals per un projecte renovat de la metròpoli

- Presentació dels treballs de l'Atlas de la formació metropolitana de Barcelona
- El procés de metropolitanització a Barcelona: antecedents i planejament en el període 1964-1976-2010-2015

El Pla Territorial Parcial de la Regió Metropolitana de Barcelona, els treballs del nou Pla director urbanístic i "projectes de ciutat" en l'Arc metropolità

Sessió 4. Temes recurrents i noves demandes en un nou context socioeconòmic: temes del projecte de ciutat contemporània

- Noves demandes socials - econòmiques, ambientals - ecològiques, culturals - polítiques
- La dialèctica Pla-Projecte i la concreció de les polítiques urbanes en els Plans
- El 'projecte de ciutat' com estratègia de transformació urbana i territorial des d'una perspectiva renovada -la regeneració urbana i territorial-: Articular_Requalificar, Acupunturar_Vertebrar, Integrar_Policentralitzar, Estructurar_Mallar

Presentació dels treballs dels Plans d'ordenació urbanística municipal de Terrassa i Montmeló com a cas d'estudi

Sessió 5. Articulacions i la requalificació de llocs i barris amb valor afegit

Plans i projectes urbanístics: La Mina- Besòs, Projecte 22@, Diagonal Mar-Fòrum 2004, La Marina del Prat Vermell

Sessió 6. Acupuntura urbana i operacions de vertebració urbana i territorial

Del 'Pla de barris' a Operacions singulars i estratègiques de ciutat a través del 'projecte urbà'

Projectes: L'Eix Macià de Sabadell, La transformació de la CN-II a Martorell, Les polítiques d'habitatge i les ARE's (Àrees Residencials Estratègiques) a Catalunya)

Sessió 7. Integracions de sectors de transformació urbana, Noves Àrees de centralitat i Sectors d'Activitat Econòmica

Projectes: Noves Àrees de centralitat de Barcelona, Plaça Europa d'Hospitalet del Llobregat Parc Aeroespacial de Viladecans, Can Mulà, Mollet del Vallès

Sessió 8. La malla dels espais oberts i Infraestructura ecològica: les malles metropolitanes (1)

Projectes: L'Anella verda metropolitana i el seu desplegament, L'ordenació de la muntanya de Collserola, Gallecs i les Cinc sènies de Mataró, i el Rodal de Sabadell, Corredor Verd de Cerdanyola del Vallès, El Pla del verd i la biodiversitat de Barcelona i el corredor ecològic urbà de Barcelona

Sessió 9. Mobilitat, sistemes viaris i transport: les malles metropolitanes (2)

Projectes: El Pla de vies de Barcelona i els Carrers metropolitanos, Eixos i cruïlles metropolitanes, B-30, Sant Cugat del Vallès-Cerdanyola, Els hubs de mobilitat metropolitana: La Sagrera i el projecte a l'entorn de Estació del TGV d' El Prat de Llobregat

Sessió 10. Presentacions, exposició i debat final sobre el treball de curs

Metodologia, organització, exercicis i avaluació del curs

El curs es desenvoluparà mitjançant sessions de presentació teòrica sobre temes clau en el projecte de ciutat contemporània; i sessions en forma de Seminari sobre la proposta d'exercici (veure fulls adjunts sobre l'exercici).

El curs s'avalua mitjançant:

- la presència i seguiment col·laboratiu de les classes
- la presentació dels dossiers de treball proposats com a exercici d'estudi i definició d'estratègies urbanístiques i projectuals sobre una ciutat de la Regió metropolitana de Barcelona: Impressions/DAFO + Atlas + Quadern de projectes.

El llistat de tòpics a estudiar es distribuirà entre els estudiants a l'inici de curs, i els que els mateixos estudiants proposin desenvolupar. Els encarregats de cada tema presentaran en les sessions corresponents el tema desenvolupat i lliuraran el dossier en format paper, un document en format digital i un powerpoint de l'exposició (en format paper i digital).

Bibliografia bàsica

- Gabellini, Patrizia, "Qualità dello sviluppo della città e del territorio", a Città e regioni metropolitane in Europa, Strategie, politiche e strumenti per il governo della complessità, XXIV Congresso Milano, 26-27-28 giugno 2003, INU, Istituto nazionale di urbanistica.
- Font, A. (ed), La explosión de la ciudad, COAC-Forum 2004, Barcelona, 2004.
- Llop, C., Marincioni, M., Calvo, A., "TimeLine, Nuevas formas de ciudad en los siglos XX - XXI", a La explosión de la ciudad, COAC-Forum 2004, Barcelona, 2004.
- Llop, C., Marincioni, M., Calvo, A., Mocions i lògiques d'intervenció en el projecte territorial contemporani de les regions urbanes, a La explosión de la ciudad, COAC-Forum 2004, Barcelona, 2004.
- Carles Llop, Stéphane Bosc (editors): "Working with the territory. Strategies for the new territorialities" Editorial: CREPUD-MED (Coopération Régionale pour une Planification Urbaine Durable de l'espace Med) i ACTAR. Barcelona, 2012.

- Llop, C., "Paisatges metropolitans: policentrisme, dilatacions, multiperifèries i microperifèries. Del paisatge clixé al paisatge calidoscopi", a Papers N° 47. Regió Metropolitana de Barcelona. ISSN 1888-3621. Barcelona, març de 2008. Pàgs: 8-13.
- Carles Llop, Antonio Font, Josep Maria Vilanova, La construcció del territori metropolità, Morfogènesi de la regió urbana de Barcelona. Ed. de l'Àrea metropolitana de Barcelona, Mancomunitat de municipis. Barcelona, 1999. ISBN 84-930080-5-2. P.211, 72 P. II., plànols.
- Portas N., "El surgimiento del proyecto urbano" a Urbanística n.110, 1998.
- Secchi, B., La città europea e il suo progetto, apunts siteweb.
- Solà-Morales, M. de, "La segunda historia del proyecto urbano" a UR n° 5, Barcelona, 1988
- SCOT, Anuari territorials de Catalunya Ed. Societat Catalana d'Ordenació del Territori i Diputació de Barcelona.

Bibliografia general de tipus disciplinar

AA. VV.: La ciudad dispersa, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, Barcelona, 1998.

AA.VV., 10 años de planeamiento urbanístico en España 1979-1989, MOPU-IUAV, Madrid, 1989.

Amendola, Giandomenico (ed): Scenari della città nel futuro prossimo venturo. Editori Laterza, Roma-Bari, 2000.

Ascher, François: Les nouveaux principes de l'urbanisme. La fin des villes n'est pas a l'ordre du jour. Éditions de l'Aube, La Tour d'Aigues, 2001.

Baart, T., Metz, T., Ruimschotel, T.: Atlas of change: rearranging the Netherlands, NAI Publishers and Ideas on Paper, Rotterdam, 2000.

Boeri, S., Lanzani, A., Marini, E.: Il territorio che cambia. Ambienti, paesaggi e immagini della regione milanese, Editrice AbitareSegesta spa, Milano, 1993.

Boeri, Stefano; Lanzani, Arturo, "Gli orizzonti della città diffusa", a Casabella 588, 1992.
Boeri, Stefano; Lanzani, Arturo; Marini, Edoardo, "Le tre città della regione milanese", a Casabella 607, 1993.

Choay, F., "Le reigne de la ville et la mort de l'urbain", in La Ville. Art et architecture 1810-1993, Centre Georges Pompidou, Paris, 1993.

Corboz, A., "L'Urbanistica del XX secolo: un bilancio", a Urbanistica n° 101,1990. Corboz, A., Le "Territoire comme palimpseste", in Diogene 121, 1983. Corboz, André, "L'ipercittà (Apprendre à décoder la nébuleuse urbaine)", en *Quaderno della ricerca sulle trasformazioni dell'habitat urbano in Europa, n°2*, Venezia-Cà Dolfin, 1994.

De Geyter, Xaveer: *After-Sprawl, onderzoek naar de nedendaagse stad*, Nai Uitgevers, Rotterdam/DeSingel International Kunstcentrum, Antwerpen, 2002.

Dematteis, G.; "L'ambiente come contingenza e il mondo come rete" a *Urbanística n° 85*, 1989.

Dupuy, Gabriel, L'Urbanisme des réseaux. Théories et méthodes, Armand Colier Éditeur, Paris, 1992. (versión catalana: Dupuy, Gabriel, L'Urbanisme de les xarxes. Teories i mètodes, Oikos-Tau, S.L., Barcelona , 1996.

Forman, Richard: Land Mosaics, The ecology of landscapes and regions, Harvard University, Cambridge University Press, New York, 1995
Hall, P., Ciudades del mañana, Serbal, Barcelona, 1996.

Indovina, Francesco i AA VV, La città diffusa, Daest, Venezia, 1990.

Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, Barcelona: la ciutat central, Regió Metropolitana de Barcelona. Territori - Estratègies - Planejament. Papers 5, I.E.M.B., setembre 1991.

Kostof, S.: The city assembled. The elements of urban form through history, Thames and Hudson Ltd, London, 1992. Kostof, S.: The city shaped. Urban patterns and Meanings through history, Thames and Hudson Ltd, London, 1991

Llop Torné, Carles: "Espais projectuals d'una metròpoli. Canvis en l'estructura espacial de l'àrea central metropolitana de Barcelona. 1976-1992" Tesi doctoral. DUOT, UPC. Barcelona, Setembre 1995

Lorzing, H.: "Layers of interaction" a The nature of landscape, a personal quest, 010 Publishers, Rotterdam, 2001

Roussel, M.J., Theys, J. (ed.): "Maîtriser l'étalement urbain: une première évaluation des politiques menées dans quatre pays (Angleterre, Norvège, Pays-Bas, Hong-kong)", a 2001 Plus, Centre de Prospective et de Veille Scientifique, Direction de la Recherche et des Affaires scientifiques et techniques, Ministère de l'équipement, des Transports et du Logement de France, document n° 49, Septembre 1999

Rowe, P., *Making a Middle Landscape*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1991

Saskia Sassen, *The Global City*, Princeton University Press, 1991

Secchi, Bernardo: "Resoconto di una ricerca", a *Urbanistica 103*. Secchi, Bernardo: *Un progetto per l'Urbanistica*, Giulio Einaudi editore s.p.a, Torino, 1989

Solà Morales, I.: "Presente y futuros. Arquitectura en la ciudad" a *Territorios*, Editorial Gustavo Gili, Barcelona, 2002

Paraules clau per un Nou Lèxic d'Urbanisme

Robert Cowan, The Dictionary of Urbanism, Streetwise Press, 2005.
<http://www.urbanwords.info/index.php>

parole
<http://parole.aporee.org/>

World Wide Words
www.worldwidewords.org

Glosario, Atributos Urbanos
<http://www.atributosurbanos.es/glosario/>